

Vol verwachting



Meditatie ds. Gerard Rinsma zondag 27 november 2016

(eerste advent)

1^{ste} schriftlezing: Jesaja 2:1-5

2de schriftlezing: Mattheus 24:32-44

OVERWEGING

Lieve mensen,

Zo nu en dan word ik uitgenodigd om Sinterklaas liedjes te spelen; vooral kinderen reageren daar onmiddellijk op en draaien zich dan om om te luisteren.

In deze dagen zullen ze natuurlijk weer zullen klinken op school, in de groep en bij een aantal van u thuis. En het mooie is: iedereen kent ze. Sinterklaaskapoentje, Sinterklaasje bonne, bonne, bonne, zie de maan schijnt door de bomen. Hoor wie klopt daar, kinderen? Bij grote mensen toveren ze vaak een glimlach tevoorschijn en kinderen beginnen spontaan mee te zingen. Maar gek, hoe goed ik ze ook ken, ik heb eigenlijk nooit zo op de tekst van de sinterklaasliedjes gelet. U wel? Maar aangespoord door de discussie over wel of geen zwarte piet, ben ik ze toch eens wat nauwkeuriger gaan lezen.

Zie ginds komt de stoomboot uit Spanje weer aan.

Hij brengt ons Sint Nicolaas ik zie hem al staan.

Hoe huppelt zijn paardje het dek op en neer,

hoe waaien de wimpels al heen en al weer.

Zijn knecht staat te lachen en roept ons reeds toe:

Wie zoet is krijgt lekkers; wie stout is de roe!

Oh, lieve Sint Nicolaas, kom ook eens bij mij

en rijd toch niet stilletjes ons huisje voorbij!

Dit liedje, geschreven door Jan Schenkman¹ stamt uit 1850² en aan dit liedje hebben we niet alleen zwarte piet te danken, maar ook het gegeven dat Sinterklaas met een stoomboot uit Spanje komt.³ En hoewel een stoomboot in die tijd hypermodern was, en deze Jan Schenkman Sinterklaas met het snelste en modernste vervoer uit zijn tijd liet arriveren⁴, lijkt deze Jan Schenkman, onderwijzer, ook te zinspelen op de kerkelijke traditie van advent. Want zingen we niet met z'n allen dat we gespannen staan te wachten, omdat er iets in aantocht is, omdat er iemand in aantocht is. En niet zomaar iemand, nee, het is een prelaat, een bisschop, die komt om te belonen óf om te straffen. Want zo gaat het liedje verder: "Zijn knecht staat te lachen en roept ons reeds toe: Wie zoet is krijgt lekkers; wie stout is de roe!" En opnieuw valt dan een overeenkomst met advent op: nl. met Johannes de Doper, de heraut, voorloper, die we vol-

¹ Jan Schenkman (Amsterdam, 1 oktober 1806 – aldaar, 4 mei 1863) was een Nederlandse onderwijzer, dichter, auteur van kinderboeken en humorist.

Jan Schenkman was tot 1849 onderwijzer aan zijn particuliere school op de Anjeliersgracht. Hij was een prominent lid van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Hij heeft het moderne Sinterklaasfeest voor het eerst in een samenhangend verhaal in prentenboek weergegeven. In zijn boekje Sint Nikolaas en zijn knecht (Amsterdam, 1850 en herdrukken tot in 1907) verwerkte hij bekende elementen als het paard, het rijden over de daken, het schenken van cadeaus (óf een roe) via de schoorsteen en Sints komst uit Spanje. Hij voerde echter ook nieuwe elementen in: de stoomboot waarmee Sint-Nicolaas in Amsterdam aankomt en de zwarte page - waar vervolgens de figuur van Zwarte Piet uit is ontstaan - als hulpje van de Sint.

Schenkman schreef de tekst van het sinterklaasliedje 'Zie, ginds komt de stoomboot / uit Spanje weer aan' (later op de melodie gezet van 'Im Märzen der Bauer').

² Herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland

Tot het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland werd in 1853 besloten in de pauselijke bul Ex Qua Die van Paus Pius IX (4 maart 1853), nadat de Grondwetsherziening van 1848 dit mogelijk had gemaakt. Het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie leidde in 1853 tot het protest van de Aprilbeweging. De reactie van koning Willem III en het aftreden van het Kabinet-Thorbecke I bevestigden de nieuwe afbakening van de rollen van kabinet en koning na de Grondwetsherziening van 1848.

³ Waarom woont Sint in Spanje? Hendrik Spiering 20 november 2010

Altijd al kwam de Goedheiligman van verre, maar pas sinds 1850 komt hij uit Madrid, door het extreem invloedrijke prentenboekje 'Sint Nicolaas en zijn knecht' van een onderwijzer met de toepasselijke naam Jan Schenkman. Dit boek gaf het lied 'Zie ginds komt de Stoomboot uit Spanje weer aan' aan de wereld. Het boekje was het begin van een sinterklaasrevival die tot op de dag van vandaag voortduurt. Misschien heeft Schenkman die Spaanse herkomst zelf verzonnen. Misschien kende hij oudere verhalen over de Sint en Madrid. Niemand weet het zeker. In zijn boekje Sinterklaas Overzee (2008) denkt Paul Faber (conservator van het Tropenmuseum) dat Schenkman geïnspireerd kan zijn door de toenmalige sinterklaasmarkten in Amsterdam, waar sinaasappelen, vijgen en noten werden verkocht: allemaal goederen uit Spanje.

⁴ Destijds was een stoomboot iets heel moderns, tegenwoordig doet het juist erg ouderwets aan.

gende week zullen horen roepen: 'Kom tot inkeer, want het koninkrijk van de hemel is nabij!'⁵ En er zijn nog wel meer aanwijzingen dat Jan Schenkman de bijbel open had liggen⁶, toen hij dit liedje schreef, maar de belangrijkste is het eerste woord. Want hoe begint het lied? Met 'zie' of beter 'zie ginds' En die aansporing om te zien, die vinden we in de bijbel wel meer dan duizend keer terug.⁷ Ook in de evangelietekst van van-

⁵ Matth. 3:3-12 Dit was de man over wie de profeet Jesaja sprak toen hij zei: 'Luid klinkt een stem in de woestijn: " Johannes droeg een ruwe mantel van kameelhaar met een leren gordel; hij voedde zich met sprinkhanen en wilde honing. Uit Jeruzalem, uit heel Judea en uit de omgeving van de Jordaan stroomden de mensen toe, en ze lieten zich door hem dopen in de rivier de Jordaan, terwijl ze hun zonden beleden. Toen hij zag dat veel farizeeën en sadduceeën op zijn doop afkwamen, zei hij tegen hen: 'Addergebroed, wie heeft jullie wijsgemaakt dat je veilig bent voor het komende oordeel? Breng liever vruchten voort die een nieuw leven waardig zijn, en denk niet dat je bij jezelf kunt zeggen: Wij hebben Abraham als vader. Want ik zeg jullie: God kan uit deze stenen kinderen van Abraham verwekken! De bijl ligt al aan de wortel van de boom: iedere boom die geen goede vrucht draagt, wordt omgehakt en in het vuur geworpen. Ik doop jullie met water ten teken van jullie nieuwe leven, maar na mij komt iemand die meer vermag dan ik; ik ben zelfs niet goed genoeg om zijn sandalen voor hem te dragen. Hij zal jullie dopen met de heilige Geest en met vuur; hij houdt de wan in zijn hand, hij zal zijn dorsvloer reinigen en zijn graan in de schuur bijeenbrengen, maar het kaf zal hij verbranden in onblusbaar vuur.'

⁶ Bij voorbeeld, als Sinterklaas vertrekt, dan laat Schenkman hem dat doen via een luchtbal omhoog. Als een hemelvaart avant la lettre. Vergelijk bijvoorbeeld:

Sint Niklaas vertrekt weêr! Gebruik slechts uw oog,
Daar stijgt hij op 't paardje Per Luchtbal omhoog.
Zijn knecht zit in 't schuitje, Maar rilt als een blad;
'k Wed dat hij veel liever In 't Stoomschip weer zat!
De Bisschop lacht hartlijk, En vreest geen gevaar;
Maar groet nog zijn vriendjes, Tot 't volgende jaar.

met Hand. 1:9-11 En nadat Hij dit gesproken had, werd Hij opgenomen, terwijl zij het zagen, en een wolk ontrok Hem aan hun ogen. En toen zij naar de hemel staarden, terwijl Hij henenvoer, zie, twee mannen in witte klederen stonden bij hen, die ook zeiden: Galileese mannen, wat staat gij daar en ziet op naar de hemel? Deze Jezus, die van u opgenomen is naar de hemel, zal op dezelfde wijze wederkomen, als gij Hem ten hemel hebt zien varen.

⁷hNEhi (hinnçh) **behold, lo, see.** (ASV and RSV "if.") An interjection demanding attention, "look!" "see!" it occurs over a thousand times. See also the shorter form, hçn.

hNEhi particle interjection suffix 1st person common singular

hNEhi (436 x, hNEhiw> 343 x): demonstr. interj.; aN" hN<hi Gn 19₂; ynIn>hi, ynIN:) hi, ^N>hi, hk 'N>hi, %N"hi, *WhNEhi Je 18₃ Kt (Qr aWh-hNEhi) ANhi Nu 23₁₇, Jb 2₆, 1C 11₂₅ †, Wnn>hi,

WnN:) hi, ~k, N>hi, ~N"hi; w. 'nûn energetic' yNIN<hi,

& amp; 'N<hi, WNN<òhi; also ykinOa ' hNEhi &c.; **behold:** — 1. stresses the following word w@hinnçh tannûr Gn 15₁₇; — 2. hin@ni answer of a person called: here I am Gn 22₁; — 3. after the noun stressed w@h¹ref hinnçh Gn 34₂₁; — 4. after stressed pron.: a) subj. of following vb. wa°-nî hinnçh l'qauti but I myself Nu 13₂, b) referring to the following noun: °-nî hinnçh b@rîú the covenant wh. I have made Gn 17₄; — 5. emphasizes the entire clause wh. follows hinnçh n'tattî see, I give Gn 1₂₉; causes inversion of subj. & pred. hinnçh rû-µ b¹â Jb 1₁₉; — 6. introduces an unexpected new development: w@hinnçh r¹µçl Gn 29₆; — 7. introduces an emphatic apodosis: hin@nî

daag⁸ tot in de laatste song van Leonard Cohen.⁹ Hineni, hineni, I'm ready, my lord en het mooie lied van Henk Jongerius:

*Zie de takken aan de bomen
waar het jonge groen ontluikt
tot een stralend nieuwe zomer
waar de vredesbloesem ruikt.*

*Zie de sterren aan de hemel
waar het duister van de nacht
door hun schijnsel wordt verdreven
tot een nieuwe dag die licht.*

Waarom die oproep om te zien? Omdat ons vaak onnoemelijk veel zand in de ogen wordt gestrooid. Door bewuste desinformatie, door verdraaide feiten, door halve en hele onwaarheden, door spook- en griezelverhalen,

Ex 8₁₇ then I will; — 8. after vbs. of perception: wayyar° w@hinnçh **Gn 19**₂₈, wayyaμ-loem w@hinnçh **28**₁₂; introducing announcement lç°mæc hinnçh **Gn 38**₁₃; — 9. hin@nî a) w. pt. hin@nî mçbî° **Gn 6**₁₇; b) hin@nî °çlék^{1/±}lék¹ formula of challenge, behold I am against you **Je 21**₁₃; c) w. 3 sg. impf. hin@nî yôsîf **Is 29**₁₄ **38**₅, ? rel. or rd. yôsçf; — 10. before a conditional clause = **if** w@hinnçh nçlçk **1S 9**₇. (pg 82)

⁸ Matt. 24:23 Indien dan iemand tot u zegt: Zie, hier is de Christus, of: Hier, gelooft het niet

Matt. 24:25 Zie, Ik heb het u voorzegd.

Matt. 24:26 Indien men dan tot u zegt: Zie, Hij is in de woestijn, gaat er niet heen; zie, Hij is in de binnenkamer, gelooft het niet.

⁹ Leonard Cohen You Want It Darker

If you are the dealer, I'm out of the game / If you are the healer, it means I'm broken and lame

If thine is the glory then mine must be the shame / You want it darker We kill the flame

Magnified, sanctified, be thy holy name / Vilified, crucified, in the human frame

A million candles burning for the help that never came / You want it darker /

Hineni, hineni / I'm ready, my lord

There's a lover in the story / But the story's still the same

There's a lullaby for suffering / And a paradox to blame

But it's written in the scriptures / And it's not some idle claim

You want it darker / We kill the flame

They're lining up the prisoners / And the guards are taking aim

I struggled with some demons / They were middle class and tame

I didn't know I had permission to murder and to maim

You want it darker Hineni, hineni / I'm ready, my lord

de meest gekke complottheorieën, doemscenario's, noem maar op. Er wordt ons zand in de ogen gestrooid. Doelbewust. Door zenders als Russia Today, Fox news. Door mensen, die er een verborgen belang bij hebben, dat wij angstig worden, wantrouwig, achterdochtig. Ze geven geen objectieve informatie, maar subjectieve met de bedoeling om ons te manipuleren, met de bedoeling dat wij hun standpunt gaan delen, met de bedoeling dat wij hen zullen volgen, met de bedoeling dat wij hen als leider gaan kiezen.

In Jezus' tijd was dat niet anders; en daarom waarschuwt hij zijn volgelingen 'Pas op dat niemand jullie misleidt. Want er zullen velen komen die mijn naam gebruiken en zeggen: "Ik ben de messias," en ze zullen veel mensen misleiden. Jullie zullen berichten horen over oorlogen en oorlogsdreiging. Laat dat je dan niet verontrusten, die dingen moeten namelijk gebeuren, al is daarmee het einde nog niet gekomen. Er zullen talrijke valse profeten komen die velen zullen misleiden. Als iemand dan tegen jullie zegt: "Kijk, dit is de messias," of: "Daar is hij," geloof dat dan niet. Want er zullen valse messiassen en valse profeten komen, die indrukwekkende tekenen en wonderen zullen verrichten om ook Gods uitverkorenen zo mogelijk te misleiden. Let op, ik heb jullie dit van tevoren gezegd. Wanneer ze dus tegen jullie zeggen: "Kom mee, hij is in de woestijn," ga er dan niet heen, of als ze zeggen: "Kijk, hij is daarbinnen," geloof dat dan niet.¹⁰

Zo doet ook Jezus waarnemingen in de natuur. Of beter: hij zegt: als je goed kijkt en scherp ziet naar de natuur, dan mag en kan je daar

¹⁰ Matth. 24:5-7,11,23-26

conclusies verbinden. Een vijgenboom vergist zich namelijk niet. Zo gauw zijn takken uitlopen en in blad schieten, weet je dat de zomer in aantocht is. En zoals al zo veel vaker in het evangelie maakt Jezus vanuit de natuur een sprong. Een sprong naar het leven van mensen. Naar de geschiedenis van zijn tijd. En hij zegt: Zo moeten jullie ook weten, wanneer je dat alles ziet, dat het einde nabij is. Zo vertaalt onze nieuwe Bijbelvertaling. Maar dat staat er niet.

Letterlijk vertaald staat er: zo weet, dat het nabij is, voor de deur. Of zoals Oussoren vertaalt: herkent dan dat het nabij is.¹¹ Het is zelfs niet zeker op te maken of 'het' niet een 'hij' is.¹² Ja, maar wat is dan dat 'het'? Of is het een 'hij'? Even verderop geeft Jezus meer duidelijkheid: zoals het was in de dagen van Noach, zo zal het zijn wanneer de Mensenzoon komt.

Opnieuw is de NBV slordig in het vertalen: letterlijk staat er: zo zal de komst van de Zoon des mensen zijn.¹³ En de SV vertaalt het zelfs met toekomst¹⁴, en Oussoren met 'nadering': Ja, zoals de dagen van Noach, zó zal zijn de nadering van de mensenzoon; en achter die vertalingen staat een woord, dat een hele geloofswereld met zich meebrengt. Dat is nl. het Griekse woord 'parousia'. Ten onrechte, zo zegt Schillebeeckx,

¹¹ Matth. 24:32-33 Leert van de vijgenboom het zinnebeeld: wanneer ten slotte haar tak week wordt en de bladeren uitbotten herkent ge dat de zomer nabij is; zó ook gij: wanneer ge al deze dingen ziet, herkent dan dat het nabij is, voor de deuren (staat)

¹² LEI Matthew 24:33 zo ook, wanneer gij dat alles ziet, weet dan dat hij nabij is, voor de deur staat.

¹³ NBG Matt 24:37

¹⁴ Matthew 24:37 En gelijk de dagen van Noach waren, alzo zal ook zijn de toekomst van den Zoon des mensen. LUV Matthew 24:37 Maar gelijk het in de dagen van Noach was, zo zal ook zijn de toekomst van des Mensen Zoon.

vaak vertaald met wederkomst,¹⁵ betekent het in de toenmalige Griekse spraakgebruik de verwachting van een komende aanwezigheid. ¹⁶ Latijn: adventus, advent, verwachting van iemands komst. Het roept enerzijds

¹⁵ E.Schillebeeckx, verhalen van een levende, pg. 206 'Parousie' vertalen als 'de wederkomst van Christus op aarde', zoals veelal gebeurt, is onjuist (Es: 'al fataal foutief) en heeft niets te maken met wat Bijbel en dogma met de belijdenis van de 'parousie van de Heer' bedoelen.

De crisis lijkt zo diep, dat niettemin een Nederlandse professor in de economie in volle ernst durft te voorspellen dat over enkele maanden de voortekenen zullen te zien zijn van de wederkomst op aarde van de verheerlijkte Christus en dat wat later, in het volgend jaar, daarmee het einde van de wereldgeschiedenis een voldongen feit is. En nu blijken niet weinig katholieke gelovigen al bij reisorganisaties te boeken om in Spanje die voorspelde voortekenen te gaan beleven.

Een woordje over de scheiding der geesten en vooral over een gelovig 'zinnig verstaan' van wat met de 'parousie van de Heer' in werkelijkheid is bedoeld, is mijns inziens meer dan nodig in deze liturgie na lezing van Jesaja en vooral van Matteüs.

¹⁶ Het Griekse woord parousie was een alledaagse term in de gewone levenservaringen van elke dag. Zo spreekt Paulus over de komst van zichzelf Korintiërs 16,7), van Titus (2 Korintiërs 7, 6) en van Stefanus (1 Korintiërs 16,17) en gebruikt de term parousie in de zin van 'kom eraan', 'je bezoeken'. Het woord parousia is het naamwoord van het Griekse werkwoord par-einai: 'erbij zijn (adese in het Latijn), aanwezig komen; en het naamwoord parousia betekent 'komende aanwezigheid', en wel met het accent op 'aanwezig komen'; in het Latijn: adventus, advent, verwachting van iemands komst. Het werk- en het naamwoord roepen twee polen op: enerzijds 'verwachting' (iemand verwacht bezoek of hoopt op iemands komst), anderzijds 'iets of iemand 'staat te komen', 'komt eraan'; de twee polen samen betekenen dus verwachting van komende aanwezigheid. Daarom wordt het bijbelse visioen van 'de parousie van de Heer' op de eerste zondag van de liturgische Advent voorgelezen. Men is aanwezig, omdat men 'gekomen is' of men verwacht een komende aanwezigheid, en die verwachting zelf grijpt al vooruit op 'aanwezigheid'. Het gaat om de intense spanning tussen het 'al-reeds' en het 'nog niet', — echt joodse en christelijke categorieën. Aanwezigheid is er al, maar niet volledig, niet voltooid, er is nog spanning naar toekomst. Het blijft spannend. Het is geen kalm blijvende stilte. De rustige aanwezigheid blijft dynamisch. Waakzaamheid is geboden, horen we voortdurend in de liturgische adventstijd.

Maar er is meer. Reeds in het hellenisme heeft het alledaagse woord parousie (als 'op til zijnde aanwezigheid') ook een sacrale betekenis. Het gold dan de 'blijde inkomst' van een keizer of koning, die men als 'de hoeder' van het volk beschouwde, zelfs als heiland (soter in het Grieks). En dan betekent parousie een weldadige of wel-doende aanwezigheid; en dus blijde verwachting van een komende, zeer bijzondere aanwezigheid, waarvan men weet of hoopt dat ze weldadig is of zal zijn, welzijn en voorspoed met zich meebrengt. Men kan om de betekenis van de bijbelse parousie vandaag goed te verstaan het best denken aan de in Nederland officiële kennismaking van Maxima en kroonprins Willem-Alexander met het Nederlandse volk, of in België aan (wat daar mooi genoemd wordt en het dichtst bij de sacrale betekenis van parousie staat) 'de blijde inkomst' van Mathilde en kroonprins Filip. Blijde inkomst (een middeleeuws Oudnederlands woord) is precies wat parousie als 'weldadige aanwezigheid' betekent. Het woord in zijn sacrale context behelst zoets van bevrijding uit elke vervreemding: heil, verlossing, bevrijding; sjaloom en vrijheid; vrije en voltooide zelfidentiteit; kortom: welzijn.

In die zin wordt de term 'parousie' herhaaldelijk in het Oude en Nieuwe Testament gebruikt als verwoording van de hoopvolle en weldadige aanwezigheid 'van de Heer', die er al is en toch tevens 'de Komende' is. Over Jezus van Nazaret vroegen zijn eerste volgelingen zich af: zou hij 'de komende' zijn (ho erchomenos)?

Maar er is nog iets aan toe te voegen. Parousie, als technisch-religieuze term, verwijst in de Bijbel altijd naar 'eschatologische', d.i. eindtijdelijke toestanden. Maar 'eindtijdelijk' is zelf al een woord dat een eigen religieuze geschiedenis heeft, en wij denken dan ten onrechte onmiddellijk aan het einde van het heelal en van de menselijke geschiedenis en daarbij aan een soort 'wederkomst van de Heer op aarde. Maar dat zijn verkeerde voorstellingen, waarbij we de kern van de zaak verwarren met heel het antieke, vooral apocalyptische beelden (in dualisme van 'twee werelden') in het verre verleden.

De 'eindtijdelijke' Parousie of weldoende aanwezigheid 'van de Heer' heeft minstens een viertal, in elkaar schuivende vlakken of dimensies. En het ene vlak gaat niet zonder het andere, het latere, terwijl dit latere in het verlengde ligt van het vorige scherm en zelf ook vooruitgrijpt op wat nog komen moet. Je zou dit kunnen verduidelijken met het eindbeeld op een tv (wat je dus feitelijk ziet), een beeld waarop verschillende gerichte camera's opeenvolgende fasen of momentopnamen projecteren op een en hetzelfde eindbeeld. Want de joodse en de christelijke 'parousie van God, de Enige' is een voortschrijdend, zeer dynamisch proces in Gods heilsgeschiedenis op aarde.

`verwachting' op (iemand verwacht bezoek of hoopt op iemands komst), anderzijds iets of iemand `staat te komen', komt eraan'; dus samengevat betekent 'parousia' dus de verwachting van een komende aanwezigheid.¹⁷ Iemand staat er aan te komen. En zoals bij het zien van de stoomboot uit Spanje bij kinderen de spanning stijgt, zo moet dat ook in de oudheid zijn geweest, toen het woord 'parousia' de betekenis kreeg van de `blijde inkomst' van een keizer of koning, die men als 'de hoeder' van het volk beschouwde, zelfs als heiland (soter in het Grieks). Parousie kreeg zo de betekenis van een weldadige of weldoende aanwezigheid; en dus blijde verwachting van een komende, zeer bijzondere aanwezigheid, waarvan men wist of hoopte dat ze weldadig was of zou zijn, en welzijn en voorspoed met zich mee zou brengen.

Zoals wanneer bij ons een bezoek koningin Maxima gepland zou staan. Of de passion, die volgend jaar naar Leeuwarden komt.

Maar nu komt het bijzondere: de oude kerk heeft dus heel bewust de verwachting van de blijde toekomst van de zoon des mensen op de eerste adventszondag geplaatst; op eerste advent dus gekozen voor de parousie van de mensenzoon.¹⁸ En daarmee het visioen van de komst

¹⁷ Daarom wordt het bijbelse visioen van 'de parousie van de Heer' op de eerste zondag van de liturgische Advent voorgelezen. Men is aanwezig, omdat men `gekomen is' of men verwacht een komende aanwezigheid, en die verwachting zelf grijpt al vooruit op `aanwezigheid'. Het gaat om de intense spanning tussen het 'al-reeds' en het 'nog niet', — echt joodse en christelijke categorieën. Aanwezigheid is er al, maar niet volledig, niet voltooid, er is nog spanning naar toekomst. Het blijft spannend. Het is geen kalm blijvende stilte. De rustige aanwezigheid blijft dynamisch. Waakzaamheid is geboden, horen we voortdurend in de liturgische adventstijd.

¹⁸ Mattheüs spreekt in dit verband steeds van de komende aanwezigheid van de Mensenzoon. Er staat in het Grieks echter: 'van de zoon van de mens'. Dit is niet helemaal hetzelfde als 'de mensenzoon', gewoon een menskind, een mens. De uitdrukking 'de mens' in de Bijbel gaat terug op 'de adam'. De adam betekent aanvankelijk 'de mens' (hetzij man, hetzij vrouw). 'De zoon van de mens' (in Mattheüs) is een begrip uit de apocalyptische literatuur, onder meer van Daniel, die het heeft over iemand die `eruitziet als een mens' en 'met de wolken uit de hemel aanwezig come om mensen en hun (konink)rijken te oordelen (Daniel 7, 13). `Zoon van de mens' betekent (binnen deze apocalyptische mentaliteit) de `nieuwe Adam': Jezus is, in tegenstelling tot de `mislukte', niet geslaagde eerste mens, de nieuwe, geslaagde Adam of mens die geslaagd is in zijn relatie tot God en in zijn relatie tot de mensen. Hij is de eindtijdelijke `paradijselijkemens': icoon van God en icoon van de mens.

van die hoopvolle tijd naar voren getrokken.¹⁹ En daarmee ook die twee lijnen met elkaar in verbinding gebracht en met zoveel woorden gezegd: de blijde toekomst van de mensenzoon zal het gezicht hebben van het kind van Bethlehem en omgekeerd zal de geboorte van het kind van Bethlehem ook al een oordeel over de machthebbers van de wereld zijn. Denk aan Herodes, denk aan Pilatus,

*Zoals bomen mensen tonen
dat er kracht tot groeien is
zal de zoon des mensen komen
die de boom des levens is.*

*Zoals sterren mensen melden
dat geen nacht te donker is
zal een kind ons komen redden*

¹⁹ Dat juist deze lezing, die narratief gezien voorbereidt op Jezus' kruisiging en dood, haar plaats heeft gevonden op de eerste zondag van de tijd die naar het feest van Jezus' geboorte toe werkt, kan verbazen. De keuze is echter logisch als je bedenkt dat men de gedachtenis van Christus' komst in de wereld vanaf het begin heeft gevierd vanuit de hoop op diens wederkomst. Alleen al daarom is het feest iets anders dan een goedkope kopie van een midwinter- of Mithrasfeest. Kerstmis is daarmee een feest van hoop op het naderende oordeel en het richten ('recht maken') van de schepping.

Dit brengt met zich mee dat in het lectionarium twee verhaallijnen naast elkaar en over elkaar heen lopen: de verhaallijn van Maria's zwangerschap, gevierd op 25 maart, exact negen maanden voor Kerstmis, en Jezus' geboorte; en de verhaallijn over het einde der tijden, samengesteld uit profetische oud- en nieuwtestamentische teksten. De twee lijnen kennen een onderlinge kruisbestuiving: het karakter van Gods oordeel wordt nader bepaald door Gods menslievendheid zoals die verschijnt in de geboorte van Christus (Tit. 3,4), terwijl het 'romantische' verhaal van Jezus' geboorte de diinensie van oordeel over de schepping meekrijgt. Dat dit laatste allesbehalve vergezocht is, blijkt ook uit de verhaallijn van het Lucasevangelie met 'het' kerstevangelie: Jezus' optreden houdt ook een oordeel over de maatschappij van zijn tijd in, met name over de machtsstructuren van het Imperium Romanum. Jezus' verkondiging van de heerschappij, het 'Koninkrijk' van God, heeft trouwens helemaal een nadrukkelijk eschatologische gevoelswaarde. Daarbij horen ook Jezus' geboorte en het daarnaar toeleven: zie bijvoorbeeld de lofzangen van Maria, Zacharias en Simeon en hun eschatologische perspectieven (Luc. 1,46-56; 1,68-79; 2,29-32).

Hiermee wil ik markeren dat Matteüs 24,32-44 op de eerste Adventszondag deel uitmaakt van een breder liturgisch- en bijbeltheologisch geheel. Behalve binnen hun oorspronkelijke literaire en/of historische verband moeten deze woorden ook binnen dat bredere geheel worden verstaan. Anders zou (lit wel een exegese van Matteüs 24,32-44 worden, maar niet van het evangelie van de eerste zondag van de Advent.

dat het licht der wereld is.

Dat vraagt een hart, dat durft te verwachten.

Dat vraagt om ogen, die durven kijken.

Dat vraagt ook nuchtere waakzaamheid in alle onzekerheid: Wat komt er allemaal op ons af? Wat staat ons allemaal te wachten? Welke toekomst voor de kinderen, die op hetzelfde moment zijn geboren, welke toekomst voor heel onze aarde? Staan we aan het begin van een nieuwe koude oorlog ²⁰, staan we aan het begin van een klimaatverandering, staan we aan het begin van een grote volksverhuizing, staan we aan het begin van een vreemde overheersing, staan we aan het begin...vult u zelf maar in.

Er is genoeg om bang van te worden. Om de ogen te willen sluiten. Maar die met de ogen dicht, hoe zullen die op het beslissende moment kunnen zien?

²⁰NRC Michel Kerres 17 november 2016 'De Koude Oorlog-logica van escalatie is weer terug'

OVSE-voorzitter Lamberto Zannier is erg bezorgd over de verhouding tussen Oost en West. „Alles is aanwezig om van een crisis een majeure crisis te maken.”

De verhouding tussen Rusland en het Westen wordt steeds slechter. Dat zegt de secretaris-generaal van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), Lamberto Zannier, in een gesprek met NRC. „We zitten gevangen in de logica van escalatie en confrontatie.”

De manier waarop Oost en West elkaar bejegenen, lijkt volgens Zannier (62) sterk op de omgangsvormen van voor de val van de Berlijnse Muur in 1989. „Toonhoogte en taalgebruik doen me denken aan de Koude Oorlog. Er zijn beschuldigingen en aantijgingen en er zijn conflicten. Daar komt bij dat Oost en West niet in staat zijn het eens te worden over de oorzaken van die conflicten, laat staan dat er een gezamenlijke strategie zou zijn om ze bij te leggen.” De situatie is nu in wezen nog gevaarlijker dan destijds, stelt Zannier. Tijdens de Koude Oorlog bestonden er mechanismen om elkaar in gesprek te blijven. Die mechanismen werken niet meer en de onenigheid is te groot om nieuwe te bedenken. Zannier schetst de gevaren: „Bij meningsverschillen is de reactie: escalatie. Beide kanten vinden dat de ander een dreigende houding aanneemt. Er zou een incident kunnen plaatshebben dat uitgroeit tot een grotere crisis. En alle ingrediënten zijn aanwezig om daar weer een majeure crisis van te maken. We zien overal grote hoeveelheden wapens, er is een conflict in Oekraïne. Daar zit het potentieel.”

Met de verkiezing van Donald Trump, die weinig liefde heeft getoond voor internationale samenwerking, is een nieuwe variabele toegevoegd aan deze situatie. Zannier over de president-elect: „Misschien kan zijn regering de confronterende houding van beide kanten verzachten.”

President Obama heeft donderdag in Berlijn zijn opvolger opgeroepen niet te streven naar Realpolitik en makkelijke deals met Rusland. Laat de houding tegenover Moskou constructief zijn, zei Obama. Maar laat Trump ook „bereid zijn zich te verzetten tegen Rusland als ze afwijken van onze waarden en internationale normen.”

Die met de kop in het zand, op tijd hun hoofd oprichten? Die met de oren dicht, hoe kunnen die horen? Ja naar wat? Nee, niet de onheilstijdingen, die waren er, zijn er en zullen er ook in de toekomst blijven. Maar naar de zachte geluiden, het zachte suizen, the sound of silence. Zoals ouders verrukt zijn, als ze op de eerste echo de contouren van nieuw leven ontdekken. Zoals ouders ontroerd zijn, als ze het kloppen horen ergens diep in de baarmoeder van een hart, zo zouden onze oren gespitst moeten zijn naar *de harttoon*

*van nieuw leven
in de schoot der mensheid.*

*En we verwachten
dat een nieuwe toekomst
zal ontbotten
en uit zal spruiten.*

*Soms gaan er knoppen
al even open.*

*En soms staan wij zelf
op springen
door de hunkeringen
naar alles veranderd
en alles geheeld,
door de pijn
aan het dagelijkse leven
en door het hartzeer*

aan alle heilloze dagen.

*We hebben de harttoon gehoord,
maar telkens overstemd
door andere, hardere noten,
langdurig overdonderd
door de krakende geluiden van de dood
of overdoofd door onze eigen oude oren.*

*We hebben de harttoon gehoord
en nooit meer helemaal
komt die tot zwijgen.*

*Dat willen we ook niet
en daarom leggen wij
hier samen opnieuw
ons oor te luisteren
tegen de strakgespannen huid
van de oude schepping.*

*En we horen
de adem van de Geest
onder het oude vel
waarin de wereld steekt,
en we voelen*

*de beweging van nieuw leven
onder het nog dichte dek
van onze tijd. Amen.*